

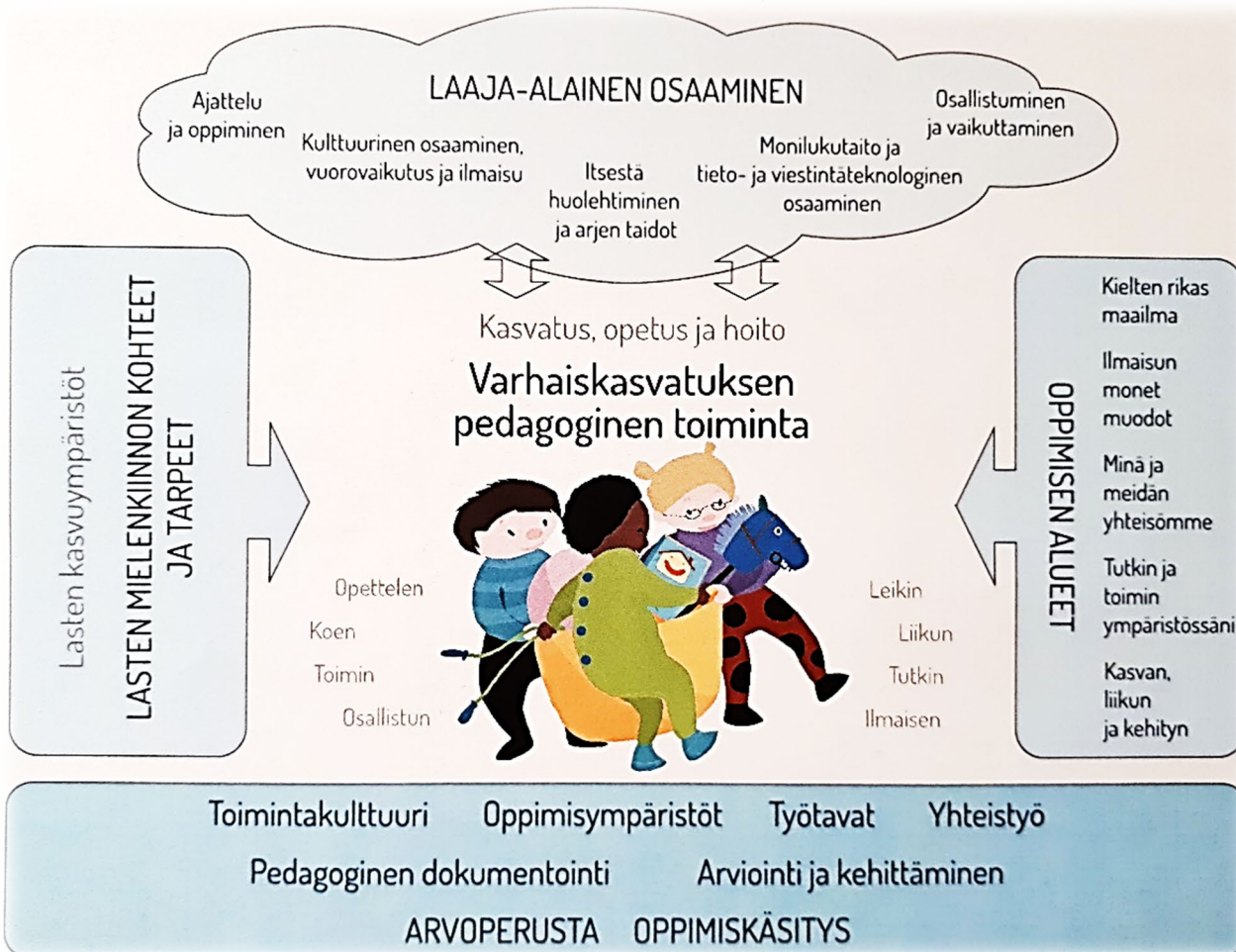
**Rautalammin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma
päivitys 2022**

Hyväksytty sivistyslautakunnassa

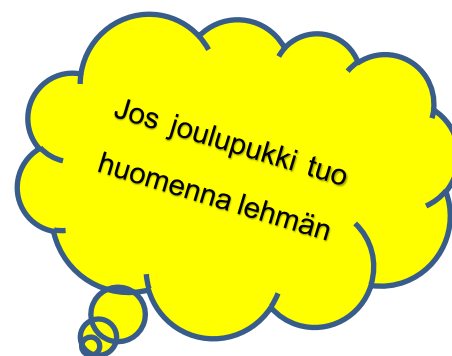
Kuva 1 Iina Hänninen, varpu

Sisällys

1	PAIKALLINEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA	7
1.1.	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	10
2	VARHAISKASVATUKSEN TEHTÄVÄ JA YLEISET TAVOITTEET	13
2.1.	Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.....	15
2.2.	Arvoperusta	16
2.3.	Oppimiskäsitys	17
2.4.	Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	18
2.5.	Laaja-alainen osaaminen.....	21
3	VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAKULTTUURI	24
3.1.	Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	27
3.2.	Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	28
4	VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTTAMINEN	33
4.1.	Pedagogisen toiminnan lähtökohdat	33
4.2.	Pedagoginen dokumentointi	34
4.3.	Monipuoliset työtavat.....	35
4.4.	Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	36
4.5.	Oppimisen alueet.....	37
4.5.1.	Kielten rikas maailma	37
4.5.2.	Ilmaisun monet muodot.....	40
4.5.3.	Minä ja meidän yhteisömme	42
4.5.4.	Tutkin ja toimin ympäristössäni	44
4.5.5.	Kasvan, liikun ja kehityn.....	46
4.6.	Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	48
5	LAPSEN TUKI	50
5.1.	Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana..	52
5.2.	Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	54
5.3.	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	60
6	TOIMINNAN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN varhaiskasvatuksessa	65

Kuva 2 Laaja-alainen osaaminen.

Mihin varhaiskasvatussuunnitelmaa tarvitaan?

Pidät kädessäsi Rautalammin kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tässä suunnitelmassa kerrotaan, mihin varhaiskasvatuksella pyritään ja miten se järjestetään. Se on Rautalammin kuntaa ja sen kaikkia varhaiskasvatuseyksiköitä velvoittava ja ohjaava asiakirja. Suunnitelmaa ohjaa Varhaiskasvatustalaki¹ ja Laki varhaiskasvatustalain muuttamisesta 1183/2021², joissa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, hänen oikeudestaan tarvitsemaansa tukeen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden päivityksessä 2022³ on otettu huomioon lainsäädännön muutokset, joita ovat muun muassa inklusiivisuuden periaate, jolloin kaikilla lapsilla on mahdollisuus tasavertaiseen kohteluun ja osallisuuteen ja lapsen oikeus tukeen heti sen ilmettyä. Tuen antaminen kuuluu kaikille työntekijöille.

Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki⁴, on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, Rautalammin kunnan esiopetuksen opetussuunnitelma⁵ sekä Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma⁶.

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaislapsuus on tärkeä osa elinikäisen kasvun ja oppimisen polkua. Parhaimmillaan varhainen vuorovaikutus ja lapsuusajan kasvuympäristö antavat vahvat juuret ja kantavat siivet elämää varten.

Jatkuvasti tuleekin kysyä, mitä asioita Rautalammissa varhaiskasvatuksessa pidetään tärkeänä ja miten niitä toteutetaan. Miten varhaiskasvatuksen laatua vahvistetaan pedagogisella osaamisella? Miten huoltajien ja lasten osallisuus toteutuu?

¹ Varhaiskasvatustalaki (540/2018) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

² <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20211183>

³ <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/esiopetuksen-opetussuunnitelmien-perusteet>

⁴ Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

⁵ <https://www.rautalampi.fi/wp-content/uploads/2016/07/Liite-2-Esiopetussuunnitelma.pdf>

⁶ <https://www.rautalampi.fi/wp-content/uploads/2021/10/Kaksivuotisen-esiopetuksen-kokeilun-opetussuunnitelman-perusteet-2021-ja-Rautalammin-kunnan-paikalliset-linjaukset.pdf>

Huoltajien yhtenä tärkeänä toiveena on, että lapsesta välitetään ja hänen ajatuksiaan kuullaan. Lasten toiveena on saada muun muassa syödä, nukkua ja leikkiä kavereiden kanssa.

1 PAIKALLINEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

” Näellä suunnitelmilla oes tarkoitus ohjata kasvatusta Raatalammilla.”

Rautalammin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa kaikkea kunnassa järjestettävää varhaiskasvatusta. Se määrittää, mitä asioita varhaiskasvatus sisältää ja millaisille periaatteille sen toiminta perustuu.

Lasten ja huoltajien kanssa on yhdessä mietitty toiminnan perusteita, kuten arvoja ja toimintakulttuuria.

Kuva 3 Vasuprosessi Raatalammilla

Tavoitteena on yhdessä rakentaa lapselle ehjä kasvun, kehityksen ja oppimisen polku niin, että lapsen etu ja osallisuus toteutuvat inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella.

Varhaiskasvatuksen toimintaympäristönä toimii koko kunta ja sen luonto. Rautalammin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan suomen kielellä ja hyväksytään sivistyslautakunnassa suomen kielellä. Jatkossa tässä tekstissä kunnan varhaiskasvatussuunnitelmasta käytetään nimitystä vasu. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta käytetään nimeä lapsen vasu.

Kuntatason suunnitelma laaditaan valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteita noudattaen⁷. Rautalammin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on ajassa elävä, joten sitä arvioidaan säännöllisesti ja kehitetään arvioinnin pohjalta.

Varhaiskasvatuksen toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen kootaan tietoa keskusteluista lasten kanssa arkipäivän tilanteissa, päivittäisistä kuulumisista huoltajien kanssa, lapsen vasukeskusteluista, vanhempainilloista sekä erilaisista kyselyistä.

Varhaiskasvatuksen vuosisuunnitelmaan, vuosikelloon, kirjataan yksityiskohtaisemmin viikoittain ja kuukausittain toteutettavat varhaiskasvatuksen käytännöt ja toteuttamisen tavat muun muassa tiimikokousten ja yhteistyötapaamisten ajankohdat.

Jokainen varhaiskasvatusryhmä laatii ryhmävasun täydentämään kunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Ryhmävasuun kirjataan ryhmän kasvatuseriaatteet, tavat toimia sekä sisällölliset kehittämiskohteet. Näitä ovat muun muassa pedagogisen ajattelun vahvistaminen, leikin monipuolistaminen tai oppimisympäristöjen muokkaaminen tarpeita vastaaviksi. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjatut, lasten tarpeista nousevat tavoitteet otetaan huomioon ja kirjataan ryhmävasuun. Ne toimivat pohjana lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä⁸. Ryhmävasun laadinnassa huomioidaan myös lasten ja huoltajien näkemykset ja kiinnostuksen kohteet.

⁷ <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelmien-perusteet>

⁸ <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelmien-perusteet>

Monialaiseen tiimiin kuuluvat muun muassa äitiys- ja lastenneuvola, kasvatus- ja perheneuvola, sosiaalityö, lastensuojelun perhetyö, esi- ja perusopetus. Yhteistyötä tehdään myös muiden sidosryhmien kanssa. Rautalammissa on käytössä ns. Yhdessä -aika kynnyksettömään ja nopeaan yhteydenottoon.⁹

Varhaiskasvatuksen laatua ja vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisillä ryhmävasun arvioinneilla, henkilöstön itsearvioinneilla sekä vuosittain toteutettavilla asiakaskyselyillä. Arvioinneissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaan¹⁰ sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) laadunarvioinnin mittareita¹¹. Myös päättäjät osallistuvat varhaiskasvatuksen laadunarviointiin ja hyödyntävät tuloksia päätöksenteossaan. Varhaiskasvatuksen toimintaa ja sisältöjä tehdään tunnetuksi tiedottamalla.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa on otettu huomioon valtakunnallisten lakien ja säädösten (Varhaiskasvatuslaki 2018, lakimuutos 2021 sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022) lisäksi seuraavia kuntatason suunnitelmia:

Esiopetuksen opetussuunnitelma 2016

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma 2021

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista 1987

Lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2021-2025 / luonnos

Pelastussuunnitelmat vuosittain, kiinteistökohtaiset

Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan opetussuunnitelma 2016

Perusopetuksen opetussuunnitelma 2016

Rautalammin kulttuuri- ja kotiseutukasvatussuunnitelma 2016

Rautalammin kunnan kotouttamisohjelma 2015

Rautalammin kunnan perusopetuksen valmistavan luokan opetussuunnitelma 2016

Rautalammin kuntastrategia 2030

Rautalammin varhaiskasvatuksen kiusaamisen ehkäisemisen suunnitelma

Sosiaalihuoltolaki 2014

Terveystieteiden laki 2010

Yhdenvertaisuuslain mukainen yhdenvertaisuussuunnitelma, laki vuodelta 2015

⁹ <https://www.rautalampi.fi/kasvatus-ja-koulutus/palvelut-lapsiperheille/perhekeskustiimi-3/>

¹⁰ https://www.oph.fi/download/193218_mika_on_varda.pdf

¹¹ https://karvi.fi/app/uploads/2018/10/KARVI_vaka_laadun-arvioinnin-perusteet-ja-suositukset.pdf

Yrittäjyyskasvatusstrategia 2016-2019

Muut varhaiskasvatuksen järjestäjän tekemät lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

1.1. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Sen turvaamiseksi jokaiselle varhaiskasvatuksen piirissä olevalle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma¹², jonka lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet.¹³ Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Sen laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto, mutta varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä¹⁴.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki
- lasten, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidoista

Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa varhaiskasvatuksessa, laaditaan hänelle terveydenhuollon, varhaiskasvatuksen sekä huoltajien kanssa lääkehoitosuunnitelma. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

¹² Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹³ Varhaiskasvatuslaki 4 §, HE 40/2018 vp: hallituksen esitys Eduskunnalle varhaiskasvatuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, luku 2.

¹⁴ <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelmien-perusteet>

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa¹⁵. Lapsen vasun sisällöstä vastaa varhaiskasvatuksen opettaja silloinkin, kun vasun laatii varhaiskasvatuksen lastenhoitaja. Suunnitelman laadinnassa voi tarvittaessa olla mukana varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä eri alan asiantuntijoita tai muut tarvittavat tahot¹⁶.

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tarvittaessa.

Varhaiskasvatus aloitetaan joustavasti perhettä ja lasta kuunnellen. Näin luodaan perusta ja luottamus huoltajan ja henkilöstön yhteistyölle. Vanhemmuuden vahvistaminen ja lapsen yksilöllisyyden huomioiminen kuuluvat olennaisena osana joustavaan aloitukseen. Kohtauksissa korostuu kiintymyssuhteen tukemisen ja vuorovaikutussuhteissa olemisen merkitys.

Huoltajan kanssa käydään aloituskeskustelu, niin sanottu aloitusvasu, ennen varhaiskasvatuksen aloittamista. Huoltajalla on ensisijainen kasvatusvastuu ja tietämys lapsestaan ja hän tuo asiantuntemuksensa henkilöstön tietoon. Työntekijöiden tutustuttua lapseen, hänen tapaansa toimia omana itsenään ja ryhmän jäsenenä, jatketaan lapsen vasun laatimista yhdessä hänen ja hänen huoltajansa kanssa. Suunnitelman tavoitteena on yhdessä pohtia, miten lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista tuetaan kokonaisvaltaisesti. Rautalammilla käytetään Lapset puheeksi -menetelmäkeskustelua osana lapsen vasua¹⁷.

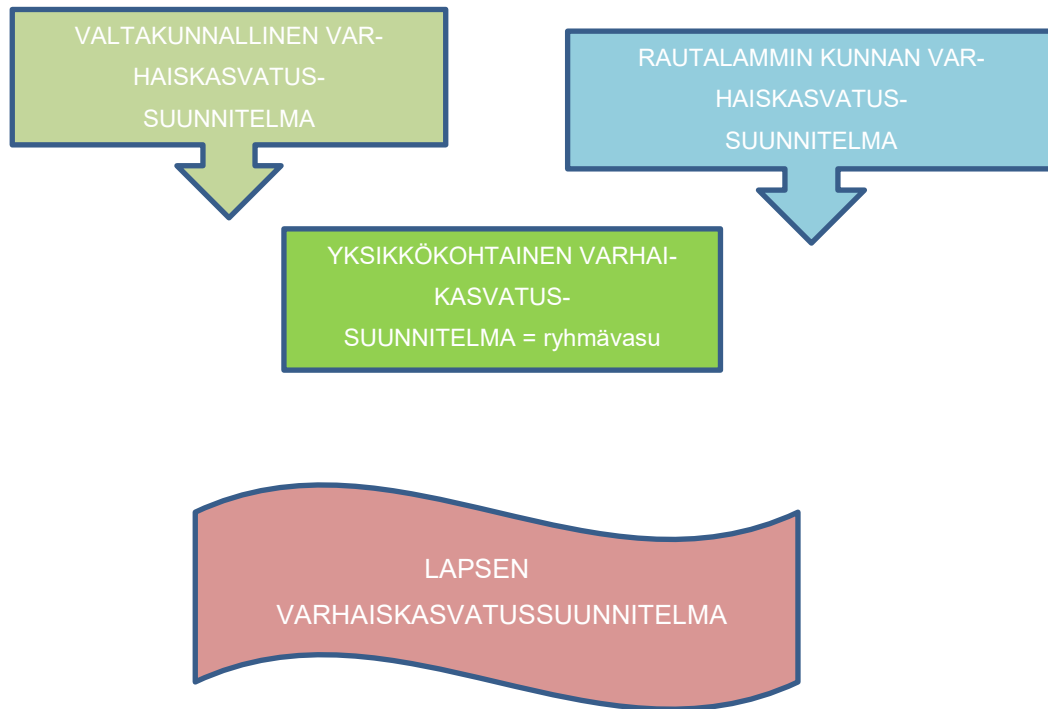
Henkilöstö havainnoi ja dokumentoi lapsen toimintaa arjen tilanteissa jatkuvana prosessina. Se on tapa toimia. Havainnot kirjataan lapsen vasuun ja ne huomioidaan toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Havainnointi- ja dokumentointitieto mahdollistaa sen, että toiminta on lapsen kannalta pedagogisesti perusteltua. Havainnoinnin, dokumentoinnin ja arvioinnin tukena voidaan käyttää erilaisia havainnointilomakkeita. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma kirjataan Daisy -toiminnanohjausjärjestelmässä olevalle vasu -pohjalle.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä asiakirja. Tietoja voi luovuttaa huoltajien suostumuksella tai mikäli lapsen etu sitä vaatii.

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 40/2018 vp s. 99

¹⁷ <https://www.rautalampi.fi/kasvatus-ja-koulutus/palvelut-lapsiperheille/lapsi-ja-perhetyon-tyokaluja-ja-menetelmia/>

Kuva 4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman syntyminen

2 VARHAISKASVATUKSEN TEHTÄVÄ JA YLEISET TAVOITTEET

” Tällä laella myö järjestetään varhaeskasvatusta tiällä.”

Varhaiskasvatuslain¹⁸ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 §

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä¹⁹. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja²⁰. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa²¹. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla²². Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta²³. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Rautalammin kunnassa järjestetään varhaiskasvatusta kunnallisissa päiväkodeissa, ryhmäperhepäiväkodissa, perhepäivähoidossa sekä yksityisessä perhepäivähoidossa. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto. Vuorohoitoa järjestetään tarvetta vastaavasti. Rautalammillla pyritään järjestämään päivähoitopaikka läheltä kotia ja mahdolliset tukipalvelut toteutetaan siellä.

Perhepäivähoitajan sairastuessa tai ollessa muuten esteellinen, jokaiselle kunnallisessa perhepäivähoidossa olevalle lapselle on järjestetty hoitopaikka ennalta sovitussa varahoitopaikassa. Päiväkoti- ja perhepäivähoitoryhmät osallistuvat yhteisiin tapahtumiin, retkiin sekä vierailevat toistensa luona.

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 25 – 33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

²⁰ Varhaiskasvatuslaki 25 §

²¹ Varhaiskasvatuslaki 75 §

²² Varhaiskasvatuslaki 10 §

²³ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

Varhaiskasvatuksessa on käytössä sähköinen toiminnanohjausjärjestelmä Daisy, mikä mahdollistaa tuntiperusteisen hoitoaikavaruksen sekä -päivähoitomaksun. Huoltajat saavat käyttöönsä omat kirjautumistunnukset.

2.1. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

”Jos tulloo hoetopaekan muutoksia, nii homma jatkuu
kuitennii lutvikkaasti.”

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi omine piirteineen. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lapsen välillä²⁴. Lapsen hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan. Lapsen siirtyminen kotoa varhaiskasvatuksen piiriin on merkittävä asia lapselle ja perheelle. Pehmeä ja luottamusta rakentava aloitus keskusteluineen, tutustumisineen ja tiedonvaihtoineen luo pohjan hyvälle vuorovaikutukselle lapsen ja huoltajan kanssa. Siirtyessään varhaiskasvatuspaikasta toiseen, varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen lapsi jatkaa joustavasti elinikäistä oppimistaan. Se mahdollistuu varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen sujuvilla siirtymäkäytännöillä.

Lapsen varhaiskasvatuspaikka saattaa vaihtua esimerkiksi lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen tai perhetilanteen muuttuessa. Lapsen vasu sekä mahdolliset muut asiakirjat siirretään huoltajan suostumuksella. Tarvittaessa järjestetään tiedonsiirtopalaveri.

Mikäli lapsi siirtyy toisen kunnan tai muun tahon järjestämään varhaiskasvatukseen, lapsen vasu sekä muut tarvittavat asiakirjat siirtyvät huoltajan mukana, ellei toisin sovi. Lastensuojelulain²⁵ edellyttämä tiedonsiirto tulee kuitenkin tehdä, mikäli lapsen etu sitä vaatii.

Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirryttäessä järjestetään tiedonsiirtopalaveri varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja lastenneuvolan työntekijöiden kanssa. Huoltajalta pyydetään lupa tietojen välittämiseen ja hän voi osallistua tapaamiseen oman lapsensa

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

²⁵ Lastensuojelulaki 417/2007, 25§

osalta. Tuleville esioppilaille järjestetään esiopetukseen tutustumispäivä erikseen so-
vittavana ajankohtana. Esioppilaan esiopetussuunnitelma toimii samalla täydentävän
varhaiskasvatuksen (aamu- ja iltapäivähoito) varhaiskasvatussuunnitelmana.

2.2. Arvoperusta

”Raatalammin varhaeskasvatuksen kivijalaka.”

Lapset, huoltajat, varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä osa yhteistyötahoista ovat olleet
mukana laatimassa Rautalammin kunnan varhaiskasvatuksen arvopohjaa. Arvopohja
on yhteneväinen mm. kunnan strategian sekä esi- ja perusopetuksen arvojen kanssa.

Huoltajilta ja lapsilta kysyttiin heidän varhaiskasvatuksessa tärkeinä pitämiään asioita
kirjallisena. Myös vanhempainilloissa huoltajilla oli mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa
Rautalammin kunnan varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön.

Rautalammillä pidetään tärkeänä, että

- suhtaudutaan tasavertaisesti jokaista lasta ja perhettä kohtaan.
- kunnioitetaan jokaisen perheen arvoja ja kulttuuria. Huoltaja on lapsensa paras
asiantuntija. Yhteistyöllä vahvistetaan perheidentiteettiä ja tuetaan lapsen rak-
kautta perheeseensä.
- kasvattaja näyttää lapselle hänen olevan tärkeä. Kasvattaja on kiinnostunut
lapsen mielteistä ja pohdinnoista sekä ilmaisee välittämistä ilmein, elein, teoin
ja puheella. Hän osoittaa, että aikuiseen voi luottaa, perustelee toimintatapo-
jaan, antaa rajoja ja rakkautta. Kasvattaja on aidosti läsnä vuorovaikutustilan-
teissa. Hän kuulee, näkee ja tuntee, mitä lapsi yrittää ilmaista.
- kasvattaja oppii tuntemaan lapsen tavan toimia ja ajatella. Näin muodostuu
pohja lapsen ainutlaatuisuuden ja yksilöllisyyden kunnioittamiseen.
- kasvattaja toimii itse esimerkkinä. Kasvattajan toimintaa ohjaa arvopohja, ih-
mis- ja oppimiskäsitys, pedagoginen ajattelu ja ammatillisuus. Aikuinen antaa
mallin samalla, kun ohjaa lasta kunnioittamaan itseään, toisia sekä ympäristö-
ään. Toisen ihmisen kunnioitus näkyy siinä, miten toisiin suhtaudutaan tai miten
toisille puhutaan. Kasvattajan tulee jatkuvasti tarkastella omia asenteitaan ja
toimintaansa.
- kasvattaja luo positiivisen, osallistavan ja kannustavan ilmapiirin. Kasvattaja
iloitsee lapsen onnistumisista, huomaa hänen vahvuutensa, hyväksyy epäon-
nistumiset ja rohkaisee yrittämään uudelleen. Lapsen mielenkiinnonkohteet ja

toiminnoissa syntyvät ideat nousevat suunnittelun lähtökohdiksi ja toiminta toteutetaan lapsen kanssa.

- kasvattaja ohjaa ja kannustaa lasta leikkiin ja kaverisuhteiden luomiseen. Myönteinen ilmapiiri, pedagoginen ohjaus, tarvittavat välineet ja kasvattajan
- sensitiivinen läsnäolo mahdollistavat yksin ja yhdessä toimimisen. Syntyviä ja muovautuvia suhteita itseensä ja toisiin vaalitaan. Kiusaamista ja väkivaltaa ei sallita.

2.3. Oppimiskäsitys

”Ee oppi ojjaan kuava.”

Oppimiskäsitys pohjautuu näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapsi on synnynnäisesti utelias, haluaa oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu.

Oppimista tapahtuu muun muassa lapsen havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessään muiden toimintaa. Lapsi oppii myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lapsen aiemmat kokemukset, hänen mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lapsen kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuristaan. Lapsi oppii parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista.

Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lapsen tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lasta kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

- Leikki on merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapsi samalla oppii monia taitoja ja omaksuu tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle. Sillä on myös pedagogista merkitystä oppimisessa, kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

- Rautalampilaisuus ja paikallisen kulttuurin taustat huomioidaan tutustuttamalla lapsi paikallisiin perinteisiin, kuten Pestuumarkkinoiden taustoihin tai kansanrunoilijoiden tuotantoon. Tapahtumista Runon ja laulun Rautalampi vuodesta 1998 on jo perinteeksi muodostunut kulttuuri- ja kesätapahtuma.

- Luonto, sen vaaliminen, siitä elannon saaminen ja siitä nauttiminen on kuulunut sukupolvien ajan paikallisuuteen. Luontosuhteen lujittaminen on tärkeä arvo. Etelä-Konneveden kansallispuisto ja Kalajanvuori ovat erinomaisia tutustumiskohteita Kerkonkosken- ja Kiesimän kanavien ohella. Kylällä kävelymatkan päästä löytyvät muun muassa urheilukenttä, Finskogin leikkipuisto, Rämäkkä- ja Turkkilanvuori. Rastunsuota voi ihailia lintutornista. Peuran museo ja arvokas kirkkoympäristö kylänraitteineen sekä entisen emäpitäjän talkoohenkisyden vaaliminen ovat säilyneet ja siirtyneet sukupolvilta toisille. Myös varhaiskasvatuksen toiminnassa hyödynnetään paikallisia tavaroita, tuotteita ja lähiruokaa sekä käytetään oman kunnan palveluja.
- Rautalammilla asuvien maahanmuuttajien omaa kulttuuriperintöä kunnioitetaan ja tuetaan paikallisuuden rinnalla. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on käytössä Rautalammin suomi toisena kielenä -käsikirjaa.

2.4. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

”Petakokiikka o kasvatukselline periaate ja on tärkeetä, että se näkky toeminnassa.”

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvo-perustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen²⁶ varhaiskasva-

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 2 § ja 23 §

tuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää. Varhaiskasvatus toteutuu huoltajan, henkilöstön, lapsen ja ympäristön vuorovaikutuksessa. Kasvatus, opetus ja hoito muodostavat ehjän kokonaisuuden.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lasta muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lapsen yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapsi oppii havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lapsen kehitystä tuetaan niin, että hän oppii toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lapsen oppimista ja auttaa lasta luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lasta innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lapsen luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lapsen kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille, laaja-alaiselle osaamiselle ja pedagogiselle toiminnalle asetetut tavoitteet.

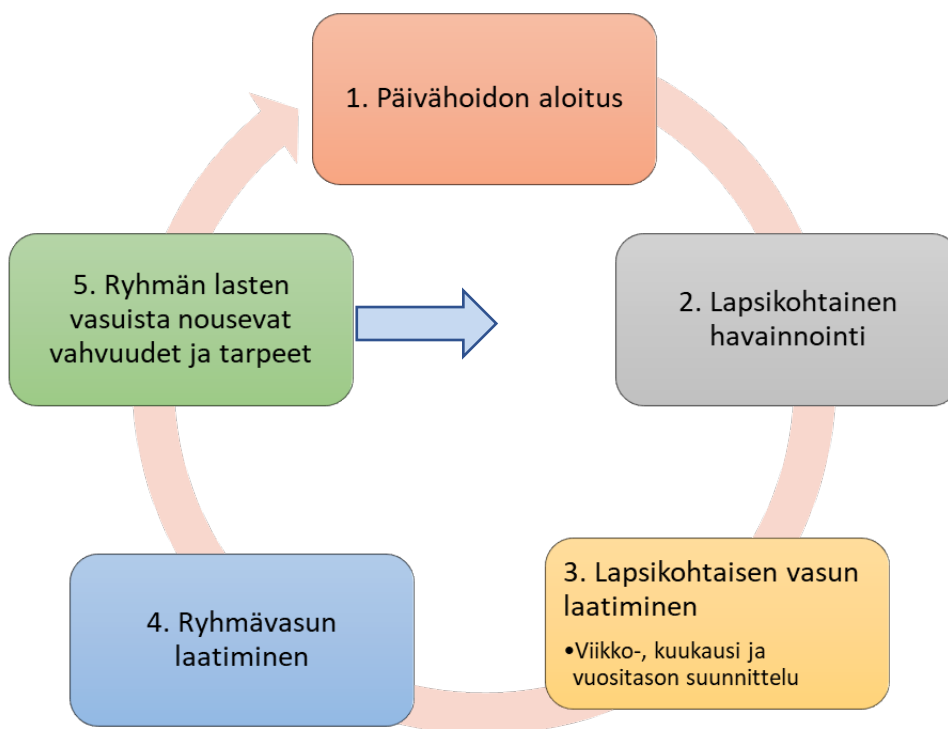
Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omakсутaan hyviä tottumuksia.

Kasvattajien pedagoginen toiminta perustuu hyvään lapsituntemukseen, kasvatustietoon, ammatilliseen toimintaan ja ammattitaidon ylläpitoon. Lapsen ja huoltajan kanssa yhdessä tekeminen vahvistaa kasvattajien pedagogisen toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Tavoitteena on luoda lapselle ehjä päivä, mikä muodostuu päivittäisistä rutiineista, perushoidosta, turvallisuuden tunteesta sekä hänen ja hänen perheensä tarpeiden huomioimisesta. Ehjään päivään kuuluu myös aito vuorovaikutus, syli, välittäminen ja empatia. Vuorovaikutusta lisää yllätyksellisyys, salliva ja kannustava ilmapiiri, hetkestä nauttiminen ja positiivinen palaute.

Lapsen kannalta ehjän päivän keskeisin sisältö on leikki, mihin annetaan tilaa ja rauhaa. Leikki ja tunteet saavat näkyä ja kuulua. Kasvattajuus on myös lapsen, lapsen huoltajan ja toisten kasvattajien kokemusten ja mielipiteiden kunnioittamista.

Varhaiskasvatusryhmissä laaditaan ryhmävasu, jonka tavoitteet nousevat lapsiryhmän ja yksittäisen lapsen tarpeista. Ryhmävasussa määritellään ryhmän toimintatavat ja käytänteet toimintakausittain. Ryhmävasun toteutumista seurataan ja arvioidaan toimintavuoden aikana sovitusti sekä tarvittaessa sitä muutetaan tilanteita vastaavaksi.

Kuva 5 Pedagogisten suunnitelmien synty

2.5. Laaja-alainen osaaminen

”Kyllä myö opitaan ja sitte osataan.”

Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta²⁷:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Ajattelu ja oppiminen

Tavoitteena on huoltajan kanssa yhdessä kasvattaa ja tukea lasta niin, että hänestä tulee itseensä luottava, kriittisesti ajatteleva ja erilaisissa tilanteissa pärjäävä aikuinen. Se edellyttää, että pedagoginen toiminta on mietittyä.

Lasta kannustetaan olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Häntä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lapsen ajattelua ja oppimista. Lapsen kanssa keskustellaan, ihmetellään ja tutkitaan asioita yhdessä. Oppimisen ilon tulee näkyä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itse-

²⁷ <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelmien-perusteet>

ään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Tutustumalla muihin kieliin, kulttuureihin sekä maapallon ja avaruuden moninaisiin ilmiöihin, opitaan ymmärtämään ja kunnioittamaan elämän monimuotoisuutta. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lasta tuetaan myönteisen suhteen luomisessa monimuotoiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtimiseen, arjen taitoihin,

terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lapsen hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata häntä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lapsen itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lasta autetaan, ja häntä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lapsen kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavoista huolehtimista. Lasta ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä.

Lapsen kanssa käsitellään hänen hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lasta autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsen tunnetaidot vahvistuvat, kun hänen kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lasta ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaidolla tarkoitetaan kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman tulkinnan ja ymmärtämisen taitoja. Niiden vahvistamisella edistetään lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Mo-

nilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lapsen kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lasta innostetaan ja opetetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan sisältöjä monipuolisesti ja turvallisesti myös digitaalisissa ympäristöissä. Aikuisen malli, rikas tekstiympäristö, lasten tuottama kulttuuri sekä heille soveltuvat kulttuuripalvelut ovat tärkeitä monilukutaitoisuuteen kasvamisessa.

Digitaalinen osaaminen

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteisyyssä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta. Tutkitaan, kokeillaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arjessa. Välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään leikeissä, dokumentoinnissa, tutkimisessa, liikkumisessa, taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Lapsia ohjataan terveelliseen, turvalliseen, monipuoliseen ja vastuulliseen digiympäristöjen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lapsen käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat. Lasta rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapselle erilaisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lasta ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lapsen kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja.

3 VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAKULTTUURI

”Minkätähän myö tehhään näen?” ”Onko kaekki ruttiinit tähellisiä?”

Toimintakulttuuri tukee yhteisen arvopohjan, toiminta-ajatuksen ja toiminnalle asetettujen tavoitteiden toteuttamista arjen varhaiskasvatustyössä. Perustellut työtavat, henkilöstön luoma ilmapiiri, leikin monipuolinen mahdollistaminen sekä yhteistyö huoltajan ja yhteistyökumppaneiden kanssa vaikuttavat varhaiskasvatuksen laatuun.

Toimintakulttuuri luodaan puheella, joten sitä voi muuttaa ja kehittää yhdessä keskustellen. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on pedagogisesti perusteltujen työtapojen ja käytänteiden tarkastelu, arviointi ja kehittäminen muun muassa tiimisopimuksen laatiminen kussakin työyksikössä toimintakausittain.

Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle.

Esimiehellä on vastuu pedagogisen keskustelun ylläpitämisessä. Esimies varmistaa, että kaikki varhaiskasvatuksen työntekijät tuntevat toimintaa ohjaavat periaatteet ja tavoitteet sekä sitoutuvat niihin. Varhaiskasvatuksen henkilöstö ottaa myös itse tietoisesti vastuun omasta osaamisestaan, kehittymisestään ja asenteestaan työhön sekä työyhteisön hyvinvointiin. Yhteisön ja omien työtapojen, asenteiden ja uskomusrakenteiden rohkea tarkastelu auttaa tunnistamaan toimivia ja toisaalta kehitettäviä käytänteitä. Tähän tulee varata riittävä aika tiimipalaveriin.

Esimiehen ja henkilöstön välinen yhteistyö ohjaa kunnan varhaiskasvatuksen toteuttamista sovitulla tavalla ja ylläpitää toiminnan rakenteita. Säännölliset tiimi- ja henkilöstön yhteiset tapaamiset mahdollistavat toinen toisiltaan oppimisen, vertaistuen ja itsensä

kehittämisen. Työnantaja tarjoaa ja turvaa asetuksen mukaiseen täydennyskoulutukseen osallistumisen.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Kasvattajayhteisön ilmapiiri vaikuttaa toiminnan laatuun ja näkyy tavoissa toimia. Se muodostuu yhdessä työskentelevien aikuisten toiminnasta. Joustava, muutoksiin kykenevä ja innostuva tiimi löytää uusia ja luovia mahdollisuuksia toteuttaa kasvatustehtäviensä. Tiimi on sitoutunut noudattamaan yhteisesti sovittuja toimintatapoja, muun muassa tiedonkulkukäytänteistä sovitaan tiimisopimuksessa. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä, joka kuuluu ammatillisuuteen. Ammatillisesti toimivan kasvattajan ominaisuuksiin kuuluvat sensitiivisyys, omien motiivien, asenteiden ja tunteiden tunnistaminen. Oppivassa yhteisössä toimitaan ratkaisukeskeisesti myönteisessä ilmapiirissä. Mietitään yhdessä, miten asiat saadaan toimimaan paremmin.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

”Leikki on lapsen tärkein työ.” Leikkiin tulee olla aikaa, tilaa ja rauhaa. Aikuinen on läsnä ohjaamassa ja auttamassa leikin ideoinnissa, rakentamisessa, leikkisuhteiden luomisessa ja varmistamassa leikkiin pääsyn. Ristiriitatilanteissa toimimista harjoitellaan. Toimivaan leikitilanteeseen tarvitaan hyvät ja innostavat puitteet, mielikuvitusta, uusia ideoita sekä lasten osallistumisen leikkien suunnitteluun. Leikkirauhaa ylläpitää esimerkiksi pienryhmätoiminta, tilojen jakaminen, yhdessä leikin ideointi ja kasvattajan sensitiivinen läsnäolo. Kasvattaja tunnistaa leikkiä rajoittavat tekijät ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Esimerkiksi jo aikuisen lattialle istuminen viestittää; olen käytettävissä, leikitäänkö?

”Lämmin läsnäolo.” Omien toimintatapojen tunnistaminen on alku niiden tarkastelulle ja tarvittaessa muuttamiselle. Kasvattajalle kuuluu jatkuva oman toiminnan motiivien ja päämäärien pohtiminen ja kriittinen arviointi. Siten voidaan toimia ammatillisesti kestävien toimintaperiaatteiden mukaan. Ammatillinen tieto, koulutus ja kokemus ovat perustana osaamiselle ja niitä on alati kehitettävä. Kasvattaja on toiminnallaan ja käyttäytymisellään esimerkki ja malli lapselle. Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta²⁸ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä²⁹. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Kasvatusyhteisöissä tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa.

Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Rautalammilla toimii varhaiskasvatuksen asiakasraati, joka muodostuu eri varhaiskasvatusryhmien lasten huoltajista. Se on perustettu huoltajien ja varhaiskasvatushenkilöstön yhteistyöfoorumiksi vahvistamaan osallisuutta.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Rautalammilla pidetään tärkeänä, että lasta ohjataan toimimaan vertaisryhmässään. Kiusaaminen tunnistetaan ja sitä ehkäistään tietoisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Huolehditaan, että oppimisympäristöt kannustavat monipuoliseen leikkiin ja liikuntaan, sisällä ja ulkona. Materiaalien ja välineiden tulee olla helposti saatavilla. Monikulttuurisuus tehdään näkyväksi arkeen, mm. tervehdykset eteisiin, käytetään oma-kielisiä lauluja ja leikkejä, järjestetään vierailuja, tutustutaan ruokakulttuureihin. Rautalammilla on käytössä Suomi toisena kielenä -käsikirja. Toimintakulttuurin käytänteitä tarkastellaan tiimisopimuksien arvioinnin yhteydessä.

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

²⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Luonnossa liikkuminen ja luontosuhteen lujittaminen vahvistavat hyvinvointia monin tavoin. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia. Rautalamilla toimitaan varhaiskasvatuksen ruokasuositusten mukaisesti.

Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusamiselta ja muulta häirinnältä³⁰. Lapsella on oikeus saada kasvaa psyykkisesti ja fyysisesti turvallisessa ympäristössä ja saada lohdutusta sitä tarvitessaan.

Olennaista turvallisen ympäristön luomisessa on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Rautalamilla on käytössä Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä. Rautalammin sivistystoimi on ollut mukana Eko –kompassi –hankkeessa.

3.1. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

”Mittee niän, kun kahtelen ympärillen? Miltä se näyttää lapsen silimin?”

Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmenetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. On tärkeä tunnistaa oppimisympäristöjen antamat mahdollisuudet, kuten esim. metsämuskarin tai minkä tahansa oppimisen alueen sisältöjen toteuttamisen lähi- tai retkiympäristössä. Lapsi osallistuu leikki- ja oppimisympäristöjensä suunnitteluun, rakentamiseen ja muokkaamiseen. Paikallisen ympäristön luonto, liikuntapaikat, leikkikentät, kirjastot, museot ja muu rakennettu ympäristö huomioidaan toimintaa suunniteltaessa. Myös Rautalammin eri alueet, kuten Kerkonkoski, Konnekoski ja Kalajanvuori tarjoavat innostavat puitteet tutkimiseen ja luonnon kokemiseen.

Lapsella tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Leikkimiseen, liikkumiseen, musiikista nauttimiseen, draaman tekemiseen, tutkimiseen, kielellisiin ja matemaattisiin kokemuksiin tulee olla mahdollisuus joka päivä. Materiaalien ja välineiden tulee olla helposti saatavilla ja käytettävissä.

Lapsen vuorovaikutus- ja leikkitaitoja vahvistetaan. Kasvattajayhteisö huolehtii leikin edellytysten olemassaolosta eli järjestää tilaa, rauhaa, välineitä ja ohjausta. Esimerkkeinä pienryhmätoiminnan joustava koko ja rakenne, tilasuunnittelu, yhtäjaksoisen leikkiajan järjestäminen, leikin jatkaminen seuraavana päivänä yhteisellä sopimuksella sekä vauhdikkaiden leikkien salliminen. Sensitiivinen, yhteisöllinen ja hyvään vuorovaikutukseen perustuva ilmapiiri tukee lapsen osallistuvuutta ja pystyvyyden tunnetta. Oppimisympäristöjä arvioidaan säännöllisesti sen mukaan, toteutuvatko kasvatuksen pedagogiset tavoitteet ja ovatko toiminnot monipuolisia.

Varhaiskasvatuksen eri muodoissa toimintaympäristöt poikkeavat toisistaan. Päiväkotien, ryhmäperhepäiväkodin tai perhepäivähoitopaikkojen sekä sisä- että ulkotiloja on mahdollisuus muunnella joustavasti erilaisiin toimintoihin. Lapsella on mahdollisuus osallistua tilojen suunnitteluun sekä toimintaympäristöjen muokkaamiseen taitojensa mukaan. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla, esim. tallennetaan lasten töitä tai tehdään yhdessä animaatioita.

3.2. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

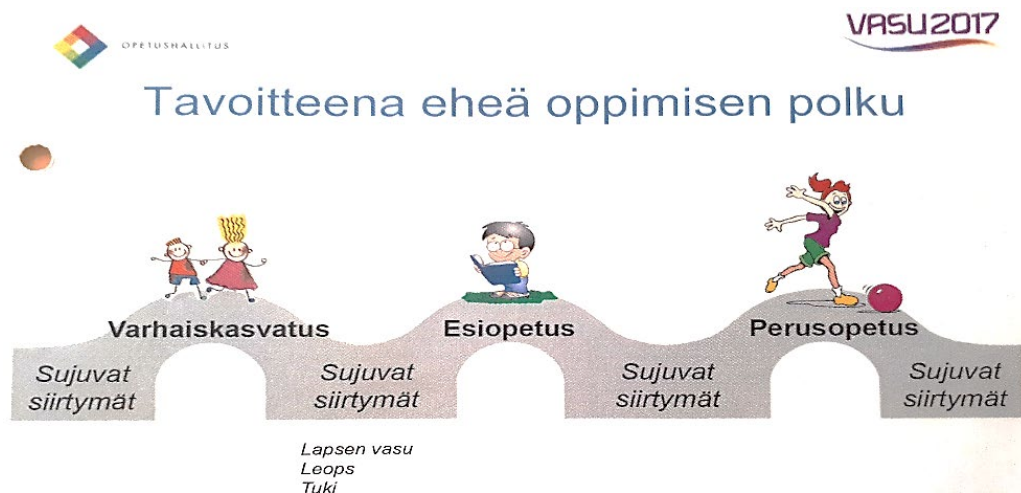

”Yhessä kaikki sujuu paremmin.”

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa³¹. Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Tavoitteena on edistää lapsen tervettä ja turvallista kasvua, kehitystä ja oppimista sekä rakentaa avoin ja kunnioittava vuorovaikutussuhde. Vastuu yhteistyön suunnitelmallisuudesta ja toteutumisesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. Tarvittaessa käytetään apuna muun muassa tulkkipalveluja³².

Yhteistyö huoltajan ja henkilöstön kanssa pohjautuu molemminpuoliseen luottamukseen. Huoltajalla tulee olla kokemus siitä, että hän on osallinen lapsensa varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja toteutumisessa. Henkilöstö vastaa myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti. Siirtymä- ja nivelvaiheissa monialaisen yhteistyön merkitys korostuu.

Kuva 5 Oppimisen polku varhaiskasvatuksessa

³¹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

³² Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Rautalammilla toimii varhaiskasvatuksen asiakasraati huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön yhtenä yhteistyömuotona. Vanhempainilta tai varhaiskasvatuksen muu yhteinen tapahtuma on luonteva verkostoitumistapa perheiden keskinäisen yhteydenpidon kannalta. Huoltajien yhteystiedot voivat olla saatavilla varhaiskasvatuspaikoista, näin erikseen sovittaessa. Tietotekniikkaa ja sähköisiä välineitä hyödyntävä yhteydenpito huoltajien ja varhaiskasvatuksen välillä lisääntyy. Toiminnanohjausjärjestelmä Daisyn avulla voidaan monipuolistaa viestintää esimerkiksi laittamalla tietoa tulevista tapahtumista. Lisäksi käytössä on muita sosiaalisen median alustoja tiedottamiseen sekä yhteydenpitoon.

”Kiva, kun tulit hoitoon.” Joustava ja pehmeä varhaiskasvatuksen aloittaminen sisältää keskustelut ja mahdolliset kotikäynnit. Huoltajalla on mahdollisuus olla mukana lapsensa varhaiskasvatuspäivässä, osallistua retkille ja luonnossa liikkumiseen, teemapäivien ideointiin ja toteuttamiseen esimerkiksi oman yritystoiminnan kautta.

Vähintään kaksi kertaa vuodessa järjestettävät vasu -keskustelut ovat tärkeitä henkilöstön ja huoltajan kohtaamistilanteita. Silloin voidaan kiireettömästi keskustella lapsen hetkiseen elämään kuuluvista asioista. Vasut laaditaan Daisy -toiminnanohjausjärjestelmän vasupohjaan.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet varhaiskasvatusta järjestäessään³³. Varhaiskasvatus toimii osana yhteistyöverkostoa, johon kuuluvat mm. terveydenhuolto, sosiaali- ja koulutoimi, ravintokeskus, oppilaitokset, pelastuslaitos sekä muut paikalliset ja alueelliset toimijat, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä.

³³ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

Monialaisen yhteistyön tehtävänä on huolehtia lapsen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista. Toiminta edistää välittämisen, huolenpidon ja myönteisen vuorovaikutuksen toimintakulttuuria sekä toimii perheiden tukena mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tärkeimpiin yhteistyötahoihin kuuluvat äitiys- ja lastenneuvola, sosiaalityö, lastensuojelu, kasvatus- ja perheneuvolapalvelut, vammaispalvelu ja pakolaisohjaus. Eri tahojen kanssa tehtävän yhteistyön toimivuutta tarkastellaan osana kunnan varhaiskasvatuksen toiminnan ja laadun sekä yksikötason pedagogisen toiminnan arviointia. Rautalammilla esiopetusikäiset kuuluvat koulukuraattoripalveluiden piiriin.

Perusturvaosaston sosiaalityöntekijä yhdessä perhetyöntekijän kanssa vastaa varhaiskasvatukseen liittyvästä sosiaalityöstä. Lastensuojelutyön käynnistää usein huoli lapsen hyvinvoinnista, kuten riittävästä ravinnosta, puhtaudesta, terveydestä, ihmissuhteista, huoltajien päihteiden käytöstä tai lapsen kaltoinkohtelusta. Varhaiskasvatus tukee osaltaan lapsen turvallista kasvua, kehitystä ja oppimista sekä mahdollistaa päivittäiset kontaktit huoltajien kanssa.

Lastenneuvolassa toimii terveydenhoitaja ja lääkäri. Toimintaa ohjaa valtakunnallinen lastenneuvolasuositus. Vuosittain tapahtuvien määräaikaistarkastusten yhteydessä seurataan ja tuetaan lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä. Tarkastukset koostuvat tietyistä tutkimuksista ja seulonnoista ikään ja kehitystasoon liittyen. Myös rokotussuojasta huolehditaan.

Lisäneuvolakäynnit kohdistuvat tukea tarvitsevaan lapseen ja perheeseen esimerkiksi lapsen sairaus, kehitysviivästymä, puhe- ja käyttäytymishäiriö, lapsen liikalihavuus tai huoltajan masennus. Perhekeskeisyys ja huoltajan voimavarojen tukeminen ovat oleellinen osa toimintaa.

Neljävuotiaille tehdään niin sanottu laaja terveystarkastus, johon kuuluu muun muassa lääkärin tarkastus. Terveystarkastuksesta saatujen tulosten ja havaintojen perusteella lapsi voidaan lähettää esimerkiksi tarkentaviin psykologisiin tutkimuksiin, puhe- tai fysioterapia-arvioon. Huoltajan, varhaiskasvatuksen ja lastenneuvolan yhtenä yhteistyövälineenä toimii lapsen neljävuotis -havainnointilomake. Huoltaja täyttää lomakkeen, minkä jälkeen varhaiskasvatus kirjaa siihen omat havaintonsa. Huoltaja vie lomakkeen neuvolakäynnille, missä kirjataan huomioita lapsen sen hetkisestä kehityksestä. Neuvola palauttaa lomakkeen takaisin varhaiskasvatukseen.

Kasvatus- ja perheneuvolan keskeisenä lakisääteisenä perustehtävänä on lapsen ja perheen myönteisen kehityksen edistäminen. Perheelle tarjotaan ohjausta, neuvontaa ja muuta asiantuntija-apua perhe-elämään sekä lapsen kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä. Tutkimus ja hoito ovat perheneuvolan peruspalveluja. Rautalammilla perheneuvolapalvelut järjestetään kunnan omana palveluna yhteistyössä Suonenjoen kanssa.

Seurakunnat järjestävät erilaisia hartaushetkiä ja muita tapahtumia varhaiskasvatukseen ikäisille lapsille kirkossa, varhaiskasvatuspaikoissa ja ryhmäperhepäivähoitossa. Yhteistyötä tehdään Rautalammilla olevien seurakuntien kanssa.

Rautalammilla toimii järjestöjä, jotka tekevät yhteistyötä perheiden ja varhaiskasvatuksen kanssa. Rautalammin Urheilijat ry järjestää toimintaa lapsille erilaisten liikuntaharrastusten myötä. MLL eli Mannerheimin Lastensuojeluliiton Rautalammin paikallisyhdistys ry toimii lapsiperheiden tukemiseksi järjestämällä erilaisia toiminnallisia tapahtumia ja kulttuurikokemuksia. Rautalammin Martat ry tarjoaa lapsille ja perheille mahdollisuuksia tutustua ruoka- ja puutarhaperinteeseen. SPR Rautalammin osasto on tukenut ja auttanut muun muassa maahanmuuttajaperheiden kotoutumisessa.

4 VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTTAMINEN

”Jokkaesessa on jottae hyvvee ja vahvoo, se vuan pittää huomata ja sitä pittää kehua.”

Varhaiskasvatus toteutuu vuorovaikutuksessa. Aikuisen ja lapsen välinen sensitiivinen vuorovaikutus on toimivan pedagogiikan edellytys ja ydin. Tärkeintä ei ole se, mitä tehdään, vaan se, miten tehdään. Kasvattajien pedagoginen toiminta perustuu hyvään lapsituntemukseen, Rautalammilla toteutetaan sensitiivistä ja positiivista pedagogiikkaa.

Lapseen suhtaudutaan myönteisesti, hänen vahvuutensa tunnistetaan ja hänet huomioidaan omana itsenään. Tavoitteena on antaa lapselle elämässä selviytymisen taitoja. Olemalla aidosti läsnä, aikuinen antaa viestin, että lapsen olemassaolo ja hänen mielipiteensä ovat tärkeitä, häntä kuullaan ja hänet hyväksytään. Kun lapsi kokee tulleen kunnioitetuksi, hän oppii kunnioittamaan myös muita. Erehtyminen tai epäonnistuminen sallitaan, onnistumisista iloitaan.

Mistä lapsi tietää, että häneen suhtaudutaan myönteisesti ja häntä kuunnellaan? Aikuinen asettuu lapsen tasolle, katsoo silmiin ja näyttää ilmeillään ja eleillään, että on kiinnostunut. Aikuinen kuuntelee, kyselee ja sanoittaa lapsen kertomaa, näkee asiat lapsen näkökulmasta. Mitä lapsi tästä ajattelee, miltä tämä näyttää lapsen silmin?

4.1. Pedagogisen toiminnan lähtökohdat

Pedagogisen toiminnan lähtökohtana on säännöllisesti tehtävä havainnointi, dokumentointi ja arviointi, joiden pohjalta toimintaa kehitetään. Pedagoginen toiminta on tavoitteellista; pohjan luovat arvoperusta, oppimiskäsitys, toimintakulttuuri, monipuoliset oppimisympäristöt, yhteistyö ja työtavat. Lapsen mielenkiinnon kohteet ja tarpeet ovat toiminnan suunnittelun lähtökohta.

”Mitä aletaan leikkiä tai tutkia seuraavaksi?” Lasten kokoukset, porinaryhmät tai suunnittelutuokiot mahdollistavat lapsen ideoiden huomioimisen. Onko nähty luonnossa jotain mielenkiintoista, entä elokuvia tai teatteria? Suunnitellaan, miten jotain tiettyä asiaa voisi harjoitella tai kokeilla, mitä välineitä tarvitaan tai missä tiloissa se voisi tapahtua. Mahdollistetaan kokeileminen ja yhdessä tekeminen.

Yksittäiset kuullut ideat ja havainnot tuodaan lasten yhteiseen keskusteluun ja itse kasvattajina ollaan avoimia ja asioita mahdollistavia. Taustalla on ajatus, että lähdetään yhdessä tekemään, tutkimaan, rakentamaan tai leikkimään. Toiminnoissa huomioidaan lapsen vahvuudet ja kasvattajien osaaminen sekä asennoidutaan positiivisesti ja huomataan hyvä. Toiminnassa käytetään monipuolisesti draamaa, visuaalisuutta sekä liikunnallisia ja luovia menetelmiä. Toiminnan ohjauksessa käytetään mm. kuvia ja liikennevaloja.

Arjen rakenteet, kuten sovitut yksikkö- ja tiimipalaverit, mahdollistavat pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen. Niiden ajankohdat kirjataan varhaiskasvatuksen vuosikelloon. Varhaiskasvatusryhmissä laaditaan tiimisopimukset ja ryhmävasut, joissa määritellään kunkin ryhmän toimintatavat ja käytänteet. Nämä laaditaan toimintakausittain varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta. Yksikkö- tai ryhmäkohtaiseen ryhmävasuun kirjataan lapsen ja huoltajan kanssa yhdessä ideoidut monipuoliset teemat ja toimintojen sisällöt. Samalla henkilöstön osaaminen ja erityisosaaminen tulee hyödyntää muun muassa työtapoja valitessa. Ammattitaitoa on myös erityisherkkyyks havaita tilanteita ja aloitteita, sietää epävarmuutta sekä kykyä ohjata lasta yksilöllisesti ryhmätilanteissa.

Tiimisopimukseen kirjataan dokumentoinnin tapa, mitä havainnoidaan, miten dokumentointi näkyy suunnittelussa sekä miten huoltajan ja lapsen osallisuus näkyy dokumentoinnin käsittelyssä. Tiimisopimusten ja ryhmävasujen toteutumista seurataan ja arvioidaan sovitusti sekä tarvittaessa päivitetään tilanteita vastaaviksi.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

”Tarvitaan tietoa ja ymmärrystä.”

Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvi-

oimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta ohjaavat pedagogista ajattelua. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lapsen ja huoltajan osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Eri tavoin tehtävä dokumentointi on luontainen osa varhaiskasvatuksen arkea. Dokumentoinnin kohteena voi olla erilaisten tilanteiden tai tuokioiden tarkempi havainnointi. Havainnointia tehdään muun muassa valo- tai videokuvaamalla lapsen leikkejä. Saadut huomiot kirjataan tai tallennetaan huoltajan ja tiimin kanssa käytävää keskustelua sekä toiminnan suunnittelua varten. Tiimin oman toiminnan ja toimintakulttuurin tarkastelua on kuvattu osassa 3: Toimintakulttuurin kehittäminen.

4.3. Monipuoliset työtavat

”Tehä voe monella tavalla ja jokkaene tapa o omalla tavallaa hyvä.”

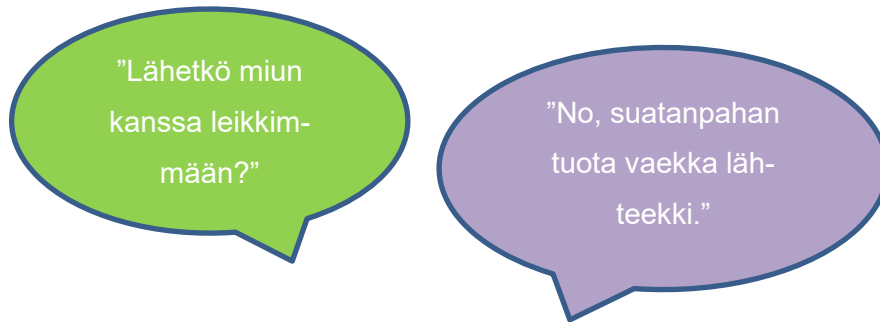
Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lapsen ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapselle luontevia oppimisen tapoja ja vahvistavat itsetuntemusta. Tällaisia ovat esimerkiksi lapsen omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat mahdollistavat kokeilemaan ja löytämään lapselle luontaisen tavan toimia. Juuri näitä tilanteita monipuolistamaan tarvitaan henkilöstön erilaisia taitoja ja osaamista.

Kasvattajalla tulee olla herkkyyttä tunnistaa ja nähdä lapsen tunnetilat. Se edellyttää sensitiivisyyttä ja lapsen tilanteen kokonaisvaltaista huomiointia. Kun lapsen mieli on aikuisen mielessä, niin lapsi huomaa, että aikuinen pystyy ymmärtämään, miltä hänestä tuntuu -lause Mielenlukutaitoa julkaisusta (MLL:n 2017)³⁴ kuvaa asiaa hyvin.

Kasvattaja ohjaa ja tukee lasta tunneasioiden käsittelyssä, vuorovaikutus- ja sosiaalisissa tilanteissa. Ryhmäytymis-, vuorovaikutus- ja sosiaalisia taitoja tukevia työtapoja käytetään toimintakauden alussa tietoisemmin. Näitä taitoja vahvistetaan läpi toimintavuoden.

³⁴ https://dzmdrerwnq2zx.cloudfront.net/prod/2017/08/04185742/MLL_Mielenlukutaitoa_www.pdf

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Aikuinen mahdollistaa, tarvittaessa ohjaa ja rikastuttaa lapsen leikkiä. Hän havainnoi ja varmistaa, että leikkiä ei turhaan keskeytetä. Lapsi leikkii leikkimisen vuoksi – hän ei leiki oppiakseen vaan oppii leikkiessään. Kokemukset, jotka herättävät lapsessa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin. Aikuinen tutustuu todellisuuteen, josta lapsen leikit kumpuavat.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapselle iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapsi on aktiivinen toimija: hän jäsentää ja tutkii ympäröivää maailmaa, luo sosiaalisia suhteita sekä muodostaa merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapsi rakentaa käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapsi sekä jäljittelee että luo uutta ja muuntaa näkemäänsä. Samalla hän mallintaa ja testaa haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapsi voi kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita hän muuten ei voisi toteuttaa. Leikkiessään lapsi voi käsitellä itselle vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lapsen sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapsi havainnoi, kokeilee ja oppii yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapsi oppii säätelämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Pitkäkestoiset leikit mahdollistetaan siten, että leikit voivat jäädä seuraavaan päivään tai ne voidaan siirtää lähiympäristöön. Leikki-idea voi rikastaa toiseen ympäristöön ja laajentaa eri oppimisen alueisiin. Leikkivälineet ja materiaalit ovat helposti saatavilla ja liikuteltavissa tarpeen mukaan.

“Oletteko te vain leikkineet tänään?”

Leikissä lapsen ulkoinen ja sisäinen maailma kohtaavat!

Kuva 6 Oletteko te vain leikkineet tänään?

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytyneen pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti³⁵. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn

4.5.1. Kielten rikas maailma

”Kiel laalaa ja laajenoo”

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteettien kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten

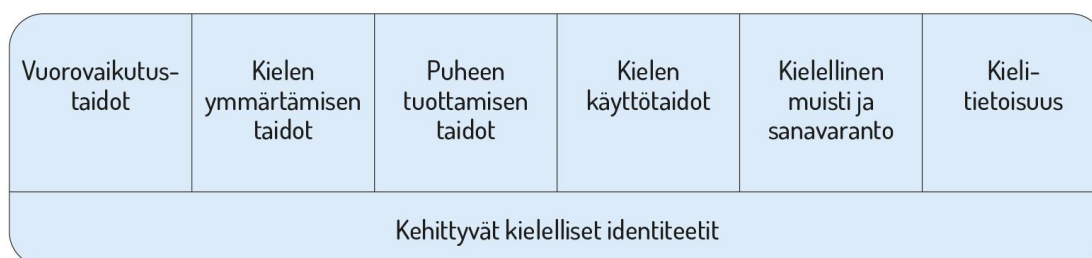
³⁵ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

utelaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen. Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään osassa 4.6: Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että samanikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. Kielelliset identiteetit kehittyvät, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuva 7 Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen

kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten kielen ymmärtämisen taitoja tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia. Lasten puheen tuottamisen taitojen kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten kielen käyttötaitoja ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän kielellinen muistinsa ja sanavarantonsa laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikkely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerrota tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten kielitietoisuuden kehittymistä. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänneisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannus-

tetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

4.5.2. Ilmaisun monet muodot

”Immeeselle tekköö hyvvee ilimasta ihteessä”

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten musiikillisen, kuvallisen sekä sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen.

Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen musiikillisen ilmaisun tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan.

Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja

yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme

”Myö ja meidän porukka.”

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden sekä median näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksessa yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnot muutta tarkastellaan muiden katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Rautalammilla tarjotaan kaksi sisällöltään erilaista, mutta teemaltaan ja aihepiiriltään samankaltaista toimintaa, joista lapsi perheineen voi valita.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esi-neistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi

liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa mediakasvatuksen tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

”Voe ihmettä, mikä tää o?”

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennuksessa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös ympäristökasvatusta ja teknologiakasvatusta. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelun eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin.

Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisevilla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja

esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitetä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojä havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeitä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian

säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologisiin laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn

"Kato, ossoon kuperkeikan!"

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia liikkumaan monipuolisesti sekä kokeemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista.

Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan oma toimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa terveyden ja turvallisuuden liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta

hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuden liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa puukeutumiset-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä. Edellä mainittuja asioita voi harjoitella retkeilemällä lähimetsissä, leikkipuistoissa tai urheilukentällä.

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Maahanmuuttajataustaisten perheiden omaa kieltä ja kulttuuria kunnioitetaan samalla, kun heitä tuetaan kotoutumaan paikkakunnalle. Heille kerrotaan suomalaisesta ja ruotalampilaisesta tapakulttuurista ja vastavuoroisesti itse opimme heiltä heidän historiaan ja tavoistaan. Perheitä kannustetaan käyttämään äidinkieltään ja säilyttämään heille kuuluvia perinteitä, kuten suhtautumista esimerkiksi ruokailutapoihin tai vanhempien ihmisten kunnioittamiseen. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Varhaiskasvatuksen sisällöistä, tavoitteista ja käytännön järjestelyistä on erityisen tärkeä tiedottaa ja keskustella huoltajien kanssa. Keskusteluissa ja tiedottamisessa käytetään apuna tulkkipalveluita. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon eri kulttuuriryhmien erityispiirteet ja painotukset.

Osallistuminen varhaiskasvatukseen edistää lapsen kotoutumista. Lapsi oppii kieltä ensisijaisesti vertaisryhmässä leikkien ja toimintaan osallistuen. Lisäksi tarvitaan ohjausta suomen kielen syvempään omaksumiseen ja käyttämiseen. Henkilöstö käyttää muun muassa ilmaisussaan selkeämpää ja ilmeikkäämpää puhetapaa sekä kiinnittää huomiota niin sanottuun käsitteellisempään kieleen. Kuvia ja tukiviittomia käytetään toiminnassa päivittäin.

Maahanmuuttajalapsen suomen kielen oppimista tuetaan suomi toisena kielenä, S2 - käsikirjan mukaan. Ohjelmaan kuuluu esimerkiksi puolivuositain tehtävä kielitaidon kartoitus, missä seurataan suomen kielen omaksumista. Tavoitteena on luoda hyvä pohja lapsen kaksikielisyydelle. Yhteistyökumppaneina toimivat muun muassa äitiys- ja lastenneuvola, Matti - Lohen koululla toimiva valmistavan opetuksen Valo -luokka, pakolaisohjaaja.

5 LAPSEN TUKI

”Kyllä minä ite, ku mulle näätetään mallia”

” Toiset tarvitsevat enemmän saadakseen yhtä paljon kuin muut.”

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa varhaiskasvatusta ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville. Tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä kolmiportaisena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, puhutaan ns. laajenevan tuen mallista. Se on oikea-aikaista, yksilöllisesti kohdennettua ja lapsen tarpeiden mukaista. Varhaisen tunnistamisen sekä kasvun ja oppimisen tuen tehtävänä on ehkäistä oppimisvaikeuksia sekä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä. Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen vahvuudet ja tuen tarpeet. Vahvuuksien kautta haastaviakin asioita on helpompi ja mielekkäämpi harjoitella.

On tärkeää, että lapsi saa onnistumisen ja osallistumisen kokemuksia. Häntä tuetaan sekä omana itsenään että ryhmän jäsenenä. Kasvattajan ja lapsen välinen lämmin, kannustava ja lapseen uskova vastavuoroinen vuorovaikutus auttaa lasta rakentamaan kokonaisvaltaista, myönteistä ja itseensä luottavaa minäkuvaa.

Kuva 8 Laajenevan tuen malli Rautalammilla. Laajenevan tuen mallissa liikutaan molempiin suuntiin.

Lapsen tarvitsema tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko varhaiskasvatuksen henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan. Tuki suunnitellaan ja järjestetään yhdessä huoltajan sekä mukana olevien yhteistyötahojen kanssa. On tärkeä tunnistaa ja nähdä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tilanne kokonaisuutena; millä tavoilla autamme tätä lasta juuri tällä hetkellä.

Tuen lähtökohtana ovat lapsen yksilöllisten tarpeiden tukeminen. Tuki rakentuu pedagogista toimintaa, oppimisympäristöjä ja muita käytänteitä muokkaamalla hänen omassa kasvuympäristössään. Kasvattajayhteisön valmius vastata tuen tarpeisiin välittömästi tarpeen ilmetessä on ensiarvoisen tärkeää. Myös tuen oikea-aikaisuutta ja varhaiskasvatuksen riittävyttä tulee arvioida. Tarvittaessa lapsi tulee ohjata muiden palvelujen piiriin.

Yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Lasta ympäröivien kasvattajien rooli ja mietittyjen tukitoimien sopivuus eri ympäristöihin tulisivat olla keskustelujen sisältöinä.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan osaamista hyödynnetään tukitoimia mietittäessä, lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä muun henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa³⁶.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin³⁷. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä heidän tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sitä³⁷.

Tuen tarvetta ja vaikuttavuutta arvioitaessa tarkastellaan ensisijaisesti kasvattajien toimintaa. Tällöin arvioidaan esimerkiksi

- vuorovaikutuksen laadun
- pedagogisten ratkaisujen
- toimintatapojen
- oppimisympäristöjen ja opetusjärjestelyjen soveltuvuutta lapsen tukemiseen.

³⁶ Varhaiskasvatuslaki 30 § ja HE 40/2018 vp, s.103

³⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 §

Toimipaikan johtaja vastaa laadukkaan tuen antamisesta ja sen toteutumisesta sekä henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeiden osalta.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsiryhmän kokoa arvioitaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu ja tuen tarve ja se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa³⁸. Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsitai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi tarkoittaa myös sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan kanssa. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä³⁹.

Tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan sähköisessä Daisy -järjestelmässä. Tuen vaikuttavuutta arvioidaan tapauskohtaisesti sovittavissa jaksoissa, säännöllisissä vasu -ja monialaisen tiimin keskusteluissa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta tekee päiväkodinjohtaja. Sivistysjohtaja tekee päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta, mikä on samalla erityisen tuen päätös. Yksityisen palveluntuottajan tuottamassa varhaiskasvatuksessa tehostetun ja erityisen tuen päätöksen tekee kunnan vastuussa oleva päiväkodinjohtaja, päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta tekee kunnan sivistysjohtaja.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

5.1. Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

”Yhessä on aina enemmän kuin itestään”

Yhteistyö perustuu molemminpuoliseen luottamukseen. Lähtökohtana ja päämääränä on lapsen etu ja hänen kokonaisvaltaisen hyvinvointinsa turvaaminen. Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai herää

³⁸ Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 § sekä HE 40/2018 vp, s.105-106

³⁹ Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 §

huoli lapsen hyvinvoinnista. Kaikilla toimijoilla tulee olla tunne, että lapsen asioissa toimitaan samalla puolella. Asioita käsitellään avoimesti ja kunnioittavasti. Rautalammin verkostomainen perhekeskustoimintamalli toimii yhteisöllisten periaatteiden mukaisesti.⁴⁰

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatusta- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa⁴¹ ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä. Tarvittaessa käytetään tulkkauspalveluja.

Jo aloituskeskustelut ja tutustumiskäynnit rakentavat yhdessä tekemisen ja luottamuksen ilmapiiriä, jolloin asioiden käsittely on luonteva osa kanssakäymistä. Mikäli lapsella havaitaan tuen tarvetta, huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Asia otetaan keskusteluun ja yhdessä mietitään tuen antamisen tavoitteista, tukitoimista sekä niiden seurannasta. Päivittäisissä tuonti- ja hakutilanteissa viestitetään huomioita ja ajankohtaisia kuulumisia. Yksityiskohtaisempiin tuen järjestämisen asioihin on mahdollisuus paneutua tarkemmin erikseen sovittavissa vanhempain- tai monialaisen tiimin yhteistyötapaamisissa.

Kolmiportaisen tuen palveluja järjestetään laaja-alaisesti. Monialaiseen tiimiin kuuluvat mm. äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitaja, sosiaalityöntekijä, lastensuojelun perhetyöntekijä, koulukuraattori, vammaispalvelun palveluohjaaja, pakolaisohjaaja, päiväkodinjohtaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä tarvittaessa muita asiantuntijoita.

Monialainen tiimi, niin sanottu kuntoutustiimi, kokoontuu yksittäisen lapsen asioissa suunnittelemaan tarvittavat tukitoimet huoltajien kanssa. Tiimi kokoontuu aina tarvittaessa ja vasun laadinnan sekä sen tarkistamisen yhteydessä.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta⁴². Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti

⁴⁰ <https://www.rautalampi.fi/kasvatus-ja-koulutus/palvelut-lapsiperheille/perhekeskustiimi-3/>

⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

⁴² Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Päätöksen pidentystä oppivelvollisuudesta tekee sivistysjohtaja

5.2. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa ”Yhessä oppimine on parasta oppimista.”

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla, kuten

- suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen
- ryhmien joustava muuntelu
- selkeä päiväjärjestys
- toimien rytmittäminen.

Lain mukaan lapsella on oikeus saada riittävää tukea heti tuen tarpeen ilmetessä ja siinä määrin, kuin se on tarpeen. Mikäli laadukas peruspedagogiikka ei riitä, lapselle määritellään hänen tarpeisiinsa sopiva tuen taso. Tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia

- pedagogisia
- rakenteellisia
- hoidollisia tukitoimia.

Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultointi tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. Lasta kannustava ja positiivinen työote on arkisen työn taustalla. Jokaisen kasvattajan tulee kysyä itseltään, mitä minä itse teen auttaakseni lasta onnistumaan ja oppimaan.

Rakenteellisia järjestelyjä ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveyden- tai sosiaalihuollon lausuntoa.

Lapsen saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan niin kauan sekä sen tasoisena ja muotoisena kuin

se on tarpeellista. Tuen tasojen välillä liikutaan joustavasti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Konkreettiset, pilkotut tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle.

Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat. Kunnan vammaispalvelujen kanssa sovitaan palveluihin ja apuvälineisiin liittyvät vastuukysymykset tapauskohtaisesti.

Yleisen tuen taso

Yleinen tuki perustuu laadukkaaseen varhaiskasvatukseen, vahvaan perusosaamiseen, lapsen kehityksen tuntemiseen ja pedagogiseen ajatteluun. Kasvattajien tehtävänä on havainnoida, arvioida ja suunnitella toimintaa sekä rakentaa oppimisympäristö, jossa mahdollistuu lapselle ominaisin tapa toimia. Lapsella on oikeus saada yleistä tukea osana perustoimintaa, omassa ryhmässään heti tuen tarpeen ilmettyä.

Päivittäisten toimintojen rytmittäminen mm. kuvin, toiminnan eriyttäminen pienryhmiin, siirtymien porrastaminen ja aikuisen tuki kuuluvat yleisen tuen käytäntöihin.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työn painopiste on konsultoinnissa, pedagogisen ajattelun vahvistamisessa ja arjen toimivuuteen liittyvissä asioissa yksilö- ja ryhmätasolla. Tämä yhteistyö yleisen tuen tasolla vahvistaa pedagogisia käytänteitä ja toimii tehokkaana varhaisen tuen muotona.

Huolen herätessä asia otetaan puheeksi huoltajan ja työtiimin kanssa. Tarvittaessa konsultoidaan lastenneuvolaa sekä muita asiantuntijoita. Mikäli huoli todetaan aiheelliseksi, tukitoimet aloitetaan heti. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja tukee kasvatusyhteistyötä ja osallistuu tarpeen mukaan jatkotoimenpiteistä sopimiseen ja yhteistyöpalaveriin.

Arjen tuki on läsnäoloa, lapsen kuulemista ja luottamuksellisia suhteita. Tarvittavat tukitoimet, kuten toimintaympäristöjen uudelleenjärjestelyt, kirjataan yhteiskeskustelussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tuen vaikuttavuutta seurataan sovitusti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään vähintään kerran vuodessa.

Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös. Päätöksen edellä mainituista asioista tekee päiväkodinjohtaja koottujen selvitysten perusteella

YLEINEN TUKI – varhaiskasvatuksen perustoimintaa

- lyhytkestoinen ja varhainen tuki, yksittäiset tuen muodot
- toteutetaan lapsen omassa ryhmässä
- yhteistyö huoltajan kanssa
- laadukas peruspedagogiikka, vahva yleinen pedagoginen osaaminen
- kasvatusyhteistyö
- ryhmätasoinen pedagoginen tuki kaikille
- yksittäiset pedagogiset ratkaisut
- toimintaympäristöjen muokkaaminen
- havainnointi, dokumentointi ja arviointi
- pedagogiset keinot, mm:
 - kasvattajien pedagoginen yhteistoiminta
 - pienryhmätyöskentely
 - ryhmien muuntelu ja eriyttäminen
 - yksilötyöskentely
 - materiaalit ja välineet, tukiviittomat, kuvat
 - osa-aikainen erityisopettajan tuki
- asiakirjana:
 - Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma – varhaiskasvatuksen opettaja vastaa
 - Varhaiskasvatussuunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa ja aina tarvittaessa
 - Tarvittaessa erillinen hallintopäätös tukitoimista ja apuvälineistä (esim. pyörätuoli, luiskat, pelit, kommunikaatiovälineet)
- arviointi:
 - Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tuen toteuttamisesta, seurannasta, dokumentoinnista ja arvioinnista yhdessä tiiminsä kanssa
 - Arviointijankohdat sovitaan tapauskohtaisesti tarpeen mukaan, kuitenkin vähintään kerran vuodessa

Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti.

Tehostetun tuen taso

Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä. Mikäli yleisen tuen tukitoimet todetaan riittämättömiksi, annetaan lapselle tehostettua tukea. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Tehostetun tuen tukitoimet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Päätöksen tehostetusta tuesta tekee päiväkodinjohtaja varhaiskasvatuksen erityisopettajan, varhaiskasvatuksen opettajan ja tiimin kokoamien tietojen pohjalta.

TEHOSTETTU TUKI – kun yleinen tuki ei riitä

- aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä, annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee
- tuen suunnittelun tehostaminen
- toteuttamistapojen lisääminen tai vahvistaminen
- yksilöllinen, voimakkaampi ja säännöllinen tuki
- samanaikaisesti useampia tukimuotoja
- yhteistyö huoltajien kanssa tiivistyy
- laadukas peruspedagogiikka, vahva yleinen tuki taustalla
- kasvatusyhteistyö
- yksilöllistetympi pedagoginen tuki, erityispedagoginen osaaminen korostuu
- rakenteellinen tuki
- monialainen yhteistyö tiivistyy, mm.
 - neuvola
 - terapeutit
 - kasvatusta ja perheneuvola
 - erikoissairaanhoido
 - sosiaalityö
- tuen yksilöllistäminen ja eriyttäminen
- avustaja- ja tulkintapalvelut
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki konsultoiva ja yleensä osa-aikainen
- havainnointi, dokumentointi ja arviointi

- asiakirjana:

- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, mihin kirjataan tehostetun tuen tukitoimet
- Tehostetun tuen aloittamisesta päiväkodin johtaja tekee hallinnollisen päätöksen
- Varhaiskasvatuksen opettaja/varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa tehostetun tuen suunnitelman laatimisesta ja osaltaan tuen toteuttamisesta

- arviointi:

- Varhaiskasvatuksen opettaja/varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa tuen toteuttamisesta, seurannasta, dokumentoinnista ja säännöllisestä arvioinnista yhdessä tiiminsä kanssa
- Arviointiajankohdat sovitaan tapauskohtaisesti tarpeen mukaan, kuitenkin vähintään kerran vuodessa

Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti.

Erityisen tuen taso

Lapsella on oikeus erityiseen tukeen heti, kun tuen tarve on pitkäkestoista ja intensiivistä ja tehostetun tuen menetelmät eivät riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla. Erityinen tuki on suunnitelmallista, tavoitteellista ja yksilöllistä lapsen tukemista. Olennaista on miettiä tuki vertaisryhmässä toimimiseen ja taata lapselle tasavertaiset edellytykset osallistumiseen. Se edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä ja apuvälineitä. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös⁴³ Päätöksen tekee varhaiskasvatuksen erityisopettajan, varhaiskasvatuksen opettajan ja tiimin kokoamien tietojen pohjalta päiväkodinjohtaja. Lapsen yksilöllinen ja kokoaikainen tuen tarve huomioidaan ja tukitoimet kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tuen toteutumista seurataan tiiviisti ja varhaiskasvatussuunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa.

⁴³ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Vaikeasti vammaiset tai sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta.⁴⁴ Pidennetyt oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen erityisen tuen tukitoimet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Suunnitelman laadinnasta vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Päätös pidennetyt oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.⁴⁵ Rautalammilla päätöksen pidennetyt oppivelvollisuudesta tekee sivistysjohtaja.

Yhteistyö lapsen kehitystä tukevien ja tutkivien tahojen kanssa tiivistyy. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu huoltajien ja yhteistyötahojen kanssa käytäviin keskusteluihin sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, seurantaan ja toteuttamiseen. Hän suunnittelee ja toteuttaa osa-aikaista erityisopetusta yksilö-, pienryhmä tai samanaikaisopetuksena sekä huolehtii tuen jatkuvuudesta siirtymävaiheissa.

ERITYINEN TUKI – kun yleinen ja tehostettu tuki ei riitä

- vahvin tuen taso
- tuki yksilöllistä, kokoaikaista ja pitkäkestoista
- yhteistyö huoltajan kanssa tiivistä
- vahva rakenteellinen tuki
- monialainen yhteistyö tiivistyy
- kaikki tuen muodot käytössä ja mm:
 - osa- tai kokoaikainen erityisopetus
 - samanaikaisopetus
 - avustaja- ja tulkitsemispalvelut
 - apuvälineet
 - varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoiva ja säännöllinen tuki
- havainnointi, dokumentointi ja arviointi
- asiakirjana:
 - Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, mihin kirjataan erityisen tuen tukitoimet
 - Erityisen tuen aloittamisesta päiväkodin johtaja tekee hallinnollisen päätöksen
 - Varhaiskasvatuksen opettaja/varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja tuen toteuttamisesta
- arviointi:

⁴⁴ Perusopetuslaki (628/1998) 25 § 2 momentti

⁴⁵ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

- Varhaiskasvatuksen opettaja/varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa tuen toteuttamisesta, seurannasta, dokumentoinnista ja säännöllisestä arvioinnista yhdessä tiiminsä kanssa
- Arviointijankohdat sovitaan tapauskohtaisesti, kuitenkin vähintään kerran vuodessa

Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti.

5.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen vahvuudet, hänen tarvitsemansa tuen taso, tuen muodot ja tukitoimenpiteet, niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjaot. Suunnitelman laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön, lapsen huoltajan sekä yhteistyötahojen kanssa. Henkilöstö tulee huoltajien ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa.

Tuen tarpeen ja toteutumisen arviointi on jatkuvaa oppimisympäristön, pedagogiikan ja kasvattajien toiminnan vaikuttavuuden arviointia. Suunnitelmasta tulee ilmetä myös tuen tarpeen päättyminen. Annetun tuen vaikuttavuus kirjataan säännöllisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa.

Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esioppilaan kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2016. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista⁴⁶. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

⁴⁶ Varhaiskasvatustalaki 15 e §

Tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tulee kirjata lisäksi seuraavat asiat, joita säännöllisesti arvioidaan:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja ennakoitavaan päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat yhteiset ja johdonmukaiset erityispedagogiset menetelmät ja työtavat, toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harjoitusta. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta⁴⁷.

⁴⁷ HE 148/2021 vp, s. 35

5.2 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin⁴⁸. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta lailista edustajaa⁴⁹. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle⁵⁰. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla⁵¹. Päätös on aina perusteltava⁵². Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu⁵³.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista⁵⁴.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut⁵⁵.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta⁵⁶. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.⁵⁷

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

⁴⁹ Hallintolaki 34 §

⁵⁰ HE 148/2021 vp, s. 35

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 62 §

⁵² Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵³ HE 148/2021 vp, s. 36

⁵⁴ HE 148/2021 vp, s. 34

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

⁵⁷ HE 148/2021 vp, s. 30

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvakuista, kuten lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Rautalammilla päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee päiväkodinjohtaja varhaiskasvatuksen erityisopettajan, varhaiskasvatuksen opettajan ja tiimin kokoamien tietojen pohjalta. Selvitykseen kirjataan tuen tarve, tuen muoto, tarvittavat tukitoimet, yhteistyötahojen vastuut, huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä tuen vaikutusten seuranta ja arviointi.

Pidennetyt oppivelvollisuuden piirissä olevilla lapsilla on lääketieteellisen tai muun tahon suositus oppivelvollisuuden pidentämisestä. Tällöin moniammatillinen yhteistyö korostuu. Tuen tarpeen arvion, tukitoimien mahdollisuuksien kartoittamisen ja lausunnon antavien tahojen pohjalta tehdään hallinnollinen päätös. Päätöksen pidennyttä oppivelvollisuudesta tekee sivistysjohtaja.

6 TOIMINNAN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

”No mite män noin niinkö omasta mielestä?”

Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

Kansallisen ja maakunnallisen tason arvioinnissa tarkastellaan kunnan järjestämää varhaiskasvatusta palveluiden saatavuuden, riittävyiden ja varhaiskasvatustoteutumisen näkökulmista. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti

Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset -asiakirja luo perustan varhaiskasvatuksen rakenteen ja sisällön arvioimiseksi sekä kansallisella että paikallisella tasolla. Arviointia toteuttaa lisäksi muun muassa Aluehallintovirasto.

Varhaiskasvatuksen laadun rakennetekijät ovat varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyviä tekijöitä, joita määrittävät ja säätelevät esimerkiksi lait, asetukset ja muut valtakunnalliset asiakirjat, ja ne ovat sen vuoksi suhteellisen pysyviä. Prosessitekijöillä tarkoitetaan varhaispedagogiikan ydintoimintoja ja yksikön pedagogista toimintakulttuuria, joilla on suora yhteys lapsen kokemuksiin. Laadun prosessitekijät kuvaavat, miten varhaiskasvatukselle asetettuja tavoitteita ja sisältöjä käytännössä toteutetaan⁴⁵.

Kuntatason arvioinnissa tarkastellaan varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista asiakastytyväisyyskyselyllä vähintään kerran toimintakaudessa. Asiakastytyväisyyskyselyn toteuttamisesta ja tiedottamisesta vastaa varhaiskasvatuksen asiakasraati. Talousarvion tavoitteiden ja niiden pohjalta asetettujen mittareiden toteutumista seurataan neljännesvuosittain. Työhyvinvointi- ja työsuojelukyselyt toteutetaan vähintään valtuustokausittain. Näiden kyselyjen tulokset sekä niistä tehdyt johtopäätökset esitellään henkilöstölle ja kunnallisille päätöksentekijöille. Kuntavasun sisältöä tarkennetaan valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman sekä kuntatason arvioiden pohjalta.

Yksikkötason varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista ja laatua arvioidaan systemaattisesti. Varhaiskasvatuksen arviointi on pedagogiikan toteutumisen kokonaisvaltaisen kehittämisen ja ohjaamisen työväline. Pedagogiikan arviointi kohdistuu henkilöstön toimintaan ja lapsen kokemaan varhaiskasvatuksen laatuun.

Laatua arvioidaan muun muassa lapsihaastatteluilla, ryhmävasun toteutumisen arvioinnilla, asiakastyytyväisyyskyselyllä, huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa, vanhempainilloissa, lapsen vasukeskusteluissa sekä henkilöstön ja tiimin itsearvioinneissa.

Ryhmävasu sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan vuosittain ja tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Ryhmävasussa arvioidaan fyysistä ja rakenteellista ympäristöä, lasten perusturvaa, pedagogiikan ja toiminnan sisältöjä sekä työyhteisön ilmapiiriä ja toimivuutta. Samalla arvioidaan pedagogiselle toiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumista. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Työntekijän kasvatustiedon ja -tietoisuuden tarkastelu liittyy oman ammatillisuuden arviointiin. Henkilöstön itsearviointiin kuuluvat myös vuosittain käytävät kehityskeskustelut esimiehen kanssa.

Arviointityökaluina mm. Päivi Pihlajan kontekstin analyysi/osa Työntekijän kasvatustieto ja -tietoisuus, 2001 sekä Karvin Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset 2018, sisältöinä:

- Henkilöstön ja lapsen välinen vuorovaikutus
- Pedagoginen suunnittelu, dokumentointi, arviointi ja kehittäminen
- Pedagoginen toiminta ja oppimisympäristöt
- Johtaminen pedagogisen toiminnan tasolla
- Vertaisvuorovaikutus ja ryhmän ilmapiiri
- Henkilöstön keskinäinen vuorovaikutus ja monialainen yhteistyö
- Henkilöstön ja huoltajien välinen vuorovaikutus

Kunta- ja yksikötason arviointia toteutetaan kuukausittain talousarvion yhteydessä. Arvioinnin suunnittelussa käytetään varhaiskasvatuksen vuosikelloa. Vuosikello on varhaiskasvatuksen yhteinen työkalu suunnitelmien hallintaan ja seurantaan. Vuosikelloon kirjataan vuoden kuluessa tapahtuvien eri tasojen arviointien ajankohdat.

Yhteistyön toimivuutta ja vaikuttavuutta arvioidaan monialaisen tiimin sekä muiden yhteistyöverkostojen kanssa. Yhteistyötahojen on mahdollista osallistua myös varhaiskasvatussuunnitelman arviointiin.

Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa⁵⁸. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin⁵⁹.

Tämä kaikki siksi, että lapselle luodaan ehjä ja hyvä päivä.

<u>Kuva 1 Laaja-alainen osaaminen.</u>	4
<u>Kuva 2 Vasuprosessi Rautalammilla.</u>	7
<u>Kuva 3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman syntyminen</u>	12
<u>Kuva 4 Pedagogisten suunnitelmien synty</u>	20
<u>Kuva 5 Oletteko te vain leikkineet tänään?, THL</u>	37
<u>Kuva 6 Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa</u>	38
<u>Kuva 7 Laajenevan tuen malli Rautalammilla. Laajenevan tuen mallissa liikutaan molempiin suuntiin.</u>	50

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 24 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

I
**RAUTA
LAMPI**